

Introducció

El primer gran tema que es tracta en aquest número de *Catalan Historical Review* és el de la producció i la població al Conventus Tarraconensis, una divisió de l'Imperi romà que comprenia l'actual Catalunya i la part septentrional de l'actual País Valencià, i també es fa referència aquí a les illes Balears i Pitiüses. La conquesta romana comportà un canvi radical de l'estructura del poblament i la constitució d'una xarxa de ciutats que ha perdurat fins avui. La introducció del sistema de la villa romana va anar associada al comerç ultramarí del vi i dels tèxtils, especialment dels de lli. Si l'estudi dels teixits resulta més problemàtic, l'arqueologia i l'epigrafia de les restes de les àmfores han permès un coneixement considerable del negoci del vi, que es mantingué florent fins al segle III dC, abans de reduir-se, encara que en el cas de les illes Pitiüses el descens del comerç mediterrani que marca el pas al baix Imperi fou menor gràcies al fet de disposar d'una matèria tintòria tan valuosa com la porpra. El progrés del coneixement de la producció agrícola i de l'hàbitat rural en els darrers decennis ha permès avançar considerablement en un àmbit fins fa poc menys explorat que l'arqueologia de les ciutats en el nord-est de la península Ibèrica. El balanç que aquí s'ofereix serà de notable utilitat per a tots els interessats en el tema.

Les cròniques de Jaume I, Bernat Desclot, Ramon Muntaner i Pere el Cerimoniós, conegudes com les quatre grans cròniques catalanes, constitueixen un conjunt d'un valor historiogràfic excepcional dels segles XIII i XIV. Escrites en llengua popular i no en llatí, presenten alhora la particularitat, la primera i la darrera, d'haver estat inspirades directament pels monarques mateixos, com si es tractés d'autobiografies polítiques. Aquestes quatre cròniques van ser considerades en el segle XIX un testimoni de la identitat nacional catalana. Historiadors i filòlegs han tendit a estudiar-les amb poca comunicació interdisciplinària fins fa poc. Objecte de nombroses edicions i traduccions abans del 1971, van conèixer aquest any una edició conjunta a càrrec de l'historiador Ferran Soldevila. Aquesta valuosa obra restava exhaurida fa molts anys. A partir de 2007, aquesta edició ha estat revisada i ampliada pel que fa a les seves notes per la historiadora Maria Teresa Ferrer i Mallol i pel filòleg Jordi Bruguera amb la supervisió de Josep Massot i Muntaner. Editades en cinc volums per l'Institut d'Estudis Catalans, s'ha executat així un dels seus principals projectes fundacionals. Es tracta d'un pas important en el sentit de superar la separació entre la feina dels historiadors i la dels filòlegs pel que fa a unes fonts que fins avui no han perdut valor historiogràfic, malgrat la intenció propagandística que les inspirà en el seu moment.

L'article que aquest número de *Catalan Historical Review* dedica a aquest gran tema és una contribució al coneixement i al valor d'aquest conjunt literari i historiogràfic excepcional.

La història ambiental és una disciplina relativament recent que ja disposa d'un conjunt d'estudis acadèmics prou considerable dins de l'àmbit de parla catalana per a merèixer ser objecte d'un balanç i per això en aquest número se li dedica un article. Si bé la història ambiental es començà a desenvolupar aquí en el darrer decenni del segle XX, disposa d'antecedents en diversos àmbits de coneixement des de finals del segle XIX i té la seva base pròxima en la ciència ecològica, constituïda com a tal a la segona meitat dels anys setanta del segle XX. La història ambiental és pluridisciplinària i pel seu compromís social aspira a una renovació historiogràfica, encara pendent. Diversos aspectes han estat estudiats fins ara i van cronològicament des dels temps medievals fins als recents: la història del clima, la història ambiental de la urbanització i la industrialització, la història de la contaminació i l'agroecològica. L'estudi dels conflictes que se n'han derivat en cada cas ha anat acompanyat de l'anàlisi dels discursos desenvolupats en cada moment. S'han reconstruït històricament els paisatges naturals, agrícoles i forestals, especialment amb posterioritat al segle XIX, i s'han tractat les relacions entre els diferents espais agraris, forestals, urbans i periurbans i la seva incidència en la planificació territorial i la gestió de la diversitat. La climatologia històrica ha partit d'una tradició consolidada als Països Catalans.

Antoni Gaudí és l'arquitecte català més conegut mundialment. El seu geni desborda qualsevol estil i per això l'article que se li dedica en aquest número de *Catalan Historical Review* el qualifica de llop solitari de l'arquitectura europea, alhora que el caracteritza com a rupturista en l'obra anterior a la seva consagració exclusiva a la construcció del temple de la Sagrada Família i a la seva desvinculació de l'evolució de l'arquitectura coetània quan aixecava l'obra que més popularitat li havia de guanyar a escala internacional. Aquí es remarca la creativitat innovadora dels primers edificis de Gaudí als anys vuitanta del segle XIX. Entre altres obres d'aquesta època, s'analitza el palau Güell, al carrer Nou de la Rambla a Barcelona, on ja es va manifestar el repertori posterior de Gaudí en els àmbits funcionals, espacials i ornamentals. A l'article que aquí es publica, l'església de la Colònia Güell a Santa Coloma de Cervelló, al Baix Llobregat, de la qual es pot admirar la genial cripta, tanca la visió del conjunt monumental de la trajectòria gaudiniana abans de l'aventura de la Sagrada Família.

L'estudi del comportament polític a la Catalunya dels darrers decennis del segle XIX i els primers del segle XX ha generat una historiografia prou notable i densa per a incloure en el present número un balanç sobre un tema tan complex com ineludible per comprendre la Catalunya contemporània. Arreu hi hagué un llarg procés de transició entre el liberalisme oligàrquic i la democràcia moderna de masses, un període durant el qual el domini dels notables locals, denominats «cacics» a Espanya, juntament amb l'adulteració i l'abstencionisme electoral tendiren a perpetuar-se en els districtes rurals fins i tot en un país que presentava un grau notable d'industrialització i de concentració urbana de la població com era el cas de la Catalunya dels primers decennis del segle XX, amb el corresponent accés de les masses a la participació política en una època durant la qual Espanya globalment continuava essent subdesenvolupada i estava sotmesa a un centralisme polític que cercava compromisos amb els qui controlaven clienteles locals en un intercanvi de favors. Atès que una part de la industrialització catalana tingué lloc en el medi rural al llarg dels rius Llobregat i Ter, les pràctiques polítiques predemocràtiques tendiren a perpetuar-se fins i tot en aquests nuclis econòmicament moderns en uns anys en què Barcelona i les principals ciutats catalanes, a partir de 1901, s'havien emancipat del control dels dos partits espanyols que s'alternaven en el poder de la monarquia constitucional, i catalanistes i republicans havien donat autenticitat a la competició electoral en els nuclis urbans. Fins i tot les forces noves, que es presentaven com a renovadores i enemigues de l'antiga política, tendiren en alguns medis rurals a compromisos amb els cacics locals.

Aquest número de la nostra revista continua oferint la informació bibliogràfica sobre els estudis històrics de

qualsevol aspecte apareguts a les Publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans durant l'any 2018.

Catalan Historical Review ha tornat a assolir la màxima qualificació —classe A— en portar-se a terme l'actualització i revisió del Carhus Plus 2018 per part de l'Agència de Gestió dels Ajuts Universitaris i de Recerca de la Generalitat de Catalunya (AGAUR). Al mateix temps ha continuat l'increment de lectors de la revista, segons mostren els registres de les bases de dades en les quals *Catalan Historical Review* està indexada, i aquest creixement s'ha produït tant pel que fa als estudiosos de fora de l'àrea de llengua catalana, que són la majoria i per als quals fou concebuda especialment la revista, com entre els lectors de l'àmbit lingüístic català, que comproven la utilitat dels estats de la qüestió que s'hi ofereixen.

Hem patit, l'any 2018, la desaparició de quatre companys molt estimats: Josep Maria Font i Rius, Eva Serra, Joaquim Garriga i Alexandre Olivari, membres destacats de l'Institut d'Estudis Catalans i de les seves societats filials. El seu record romandrà no sols per l'afecte que desvetllen les seves persones, sinó pel valor de les seves obres que continuaran constituint una aportació cabdal i perenne a la historiografia catalana. Al final d'aquest número dediquem una nota necrològica a cadascun d'aquests col·legues que ens han deixat.

Al costat d'aquestes pèrdues ens podem felicitar de l'ingrés en els rengles del nostre consell assessor d'onze nous membres elegits per a formar part de l'Institut d'Estudis Catalans en la seva Secció Històrico-Arqueològica. De cadascun d'aquests investigadors publiquem una semblança al final del present número.

ALBERT BALCELLS
Editor